

## Onderwijsvrijheid: vrijheid in, door en voor onderwijs?

Gebaseerd op een constructionistische opvatting liggen concepten als 'onderwijs' en 'vrijheid' niet voor eens en voor altijd vast. Een vijftigtal jaren geleden introduceerde H. Blumer de term 'sensitizing concepts'. Sensitizing concepts zijn begrippen die ons gevoelig maken om een bepaalde realiteit te zien en te begrijpen alsook om over een bepaald fenomeen na te denken. Een sensitizing concept onderscheidt zich van definitive concepts als zijnde begrippen die definitief gedefinieerd zijn.

In deze studie beschouwen we onderwijsvrijheid als een sensitizing concept. Het naast elkaar leggen en analyseren van diverse voorbeelden, uitwerkingen en interpretaties van onderwijsvrijheid bracht ons tot een indeling volgens drie categorieën waarbij de verwevenheden tussen onderwijs en vrijheid centraal staat: (1) vrijheid als mogelijksvoorwaarde voor onderwijs, (2) vrijheid als datgene in onderwijs dat de eigenheid van een school weergeeft, en tot slot (3) vrijheid als een doel van onderwijs (vrijheid door onderwijs). Elk van deze perspectieven lichten we in deze tekst beknopt toe.

Vrijheid vóór onderwijs refereert aan vrijheid als de mogelijksvoorwaarde voor de totstandkoming van een school. Deze bepaling omvat zowel een 'actieve vrijheid' als een 'passieve vrijheid'. Op de actieve onderwijsvrijheid kunnen onderwijsverstrekkers zich baseren om het initiatief te nemen een school te stichten, conform een eigen visie op mens en samenleving richting te geven en vrij in te richten naar inhoud ('leerstof') en organisatie en (didactische) aanpak of methode. Naast de mogelijkheid om vrij onderwijs in te richten, waarborgt de overheid officieel onderwijs dat kosteloos en neutraal is. De passieve vrijheid maakt het mogelijk dat ouders en leerlingen een school kiezen die in overeenstemming is met hun levensbeschouwelijke en/of pedagogische visie.

Vrijheid in onderwijs slaat op de autonomie van een school om haar eigen richting te bepalen. Scholen hebben de vrijheid om hun handelen en schoolorganisatie te kleuren door een pedagogische ('niet-confessionele') of een religieuze ('confessionele') visie. Daarnaast kunnen fenomenen als (professionele) autonomie, een pedagogisch project, vrijheid in keuze van organisatievormen en in keuze van pedagogisch-didactische methoden verbonden worden met deze betekenis van onderwijsvrijheid.

Vrijheid door onderwijs verbinden we met het doel en de functie van onderwijs. Centraal staan de vragen: Waarom onderwijs? Wat is de betekenis van onderwijs? Waartoe dient onderwijs? (cf. Biesta & Säfstrom (2011)). Het vormen van vrije, autonome burgers wordt bijvoorbeeld vaak naar voor geschoven als een doel van onderwijs (cf. Bildung).

Biesta, G. & Säfstrom, C.A. (2011). A Manifesto for Education. *Policy Futures in Education*, 9(5), 540-547.

Blumer, H. (1954). What is wrong with social theory? *American Sociological Review*, 19, 3-10.

De Groof, J., & Noorlander, C. W. (2012). Nieuwe contouren van de vrijheid van onderwijs. *TvCR*, 54-85.

De Man, L. & Denys, K. (eds.) (2016). De toekomst van de eindtermen. Van onderwijsbeleid tot klaspraktijk. Brussel: Politeia.

Franken, L. (2016). The freedom of religion and the freedom of education in twenty-first-century Belgium: a critical approach. *British Journal of Religious Education*, 38(3), 308-324.

Masschelein, J., & Simons, M. (2012). Apologie van de school. Een publieke zaak. Leuven: Acco